Daňové výnosy postkomunistických členských států EU

Tax Revenues of Post- Communist E.U. Member Countries

Květa Kubátová

Abstract

This article aims to analyze and evaluate tax policy of 10 post communist countries of the EU, especially the Slovak Republic and Czech Republic, during the their first 5 years in the community (Bulgaria and Romania, which joined later, are not members throughout the analysis period) through the development of their tax revenues. Data to analyze are the data of the European Commission (European Commission, 2010) for the years 2003 to 2008. The subject of analysis is the total tax burden and the tax structure, i.e. direct and indirect taxes, VAT, excise tax, environmental taxes, personal income tax and corporation tax. The analysis uses charts of the development of the monitored values.

Overall, it is possible to say that although the 10 post-communist countries joined the European Union in the same period (2004 and 2007, respectively), and although in general these countries face similar problems in the economic and tax policies, their response to internal and external influences in area of tax revenues and mix are very often different. This is due to both their historical and cultural traditions, so the current specifics.

Keywords: tax revenue, tax quota, direct taxes, indirect taxes, new EU member countries

Abstrakt

Cílem článku je analyzovat a zhodnotit daňovou politiku 10 postkomunistických zemí EU, zvláště Slovenské a České republiky, v období jejich prvních 6 let ve společenství (Bulharsko a Rumunsko, které vstoupily později, nejsou členy po celé období analýzy) pomocí vývoje jejich daňových výnosů. Daty k analýze jsou údaje Evropské komise (European Commission, 2010) za roky 2003 až 2008. Předmětem analýzy jsou celková daňová kvóta a její struktura podle klasifikace daní EU, tj. daně přímé a nepřímé, DPH, spotřební daně, environmentální daně, osobní důchodové daně a daně korporací. K analýze jsou použity grafy vývoje sledovaných hodnot.

Celkově je možné říci, že ačkoliv 10 postkomunistických zemí vstoupilo do Evropské unie ve stejném období (2004 resp. 2007) a ačkoliv se v obecné rovině tyto státy potýkají se obdobnými problémy v ekonomické a daňové politice, jejich reakce na vnitřní i vnější vlivy jsou v oblasti daňových výnosů a jejich mixu velmi často rozdílné. Je to dáno jak jejich historicko-kulturními tradicemi, tak aktuálními specifiky.

Klíčová slova:

daňový výnos, daňová kvóta, přímé daně, nepřímé daně, nové členské země EU

JEL: H20

Úvod

V roce 2004 a 2007 vstoupilo do EU dvanáct nových členů, kromě Kypru a Malty se jednalo o postkomunistické země, které svou příslušností k Evropské unii v jistém smyslu dovršily svůj transformační proces. Na tyto členské země byly kladeny značné nároky z hlediska harmonizace daní i z hlediska daňové konkurence.

Harmonizace daní se týká v Evropské unii daní nepřímých, tj. DPH a spotřebních daní (včetně ekologických), rovněž ale i cel, která jsou v EU jednotná. Harmonizace sjednocuje typy daní a jejich základy a stanovuje minimální možné sazby pro členské země. Pro nové členské státy to znamenalo zejména zvyšování sazeb, což bylo sociálně nejcitlivěji vnímáno u omezené uplatnitelnosti snížené sazby DPH (do snížené sazby nesměly nadále patřit položky jako elektrická energie, teplo, plyn, byty apod.) a u spotřebních daní (minerální oleje, tabákové výrobky a alkoholické nápoje). U spotřebních daní např. v době vstupu Česka do EU harmonizované sazby (jde o tzv. specifické sazby, které jsou ukládány v Kč na fyzickou jednotku) neodpovídaly mnohdy cenové úrovni v zemi. Byly na existující úroveň cen příliš vysoké. V těchto oblastech se přízpůsobení daní směrnicím Evropské unii stalo i politicky náročným procesem.

U přímých důchodových daní, tj. u daně z příjmů fyzických osob (obecně osobní důchodová daň) a daně z příjmů právnických osob (obecně nazývaná převážně jako daň korporací nebo daň ze zisku korporací) harmonizace neprobíhá, avšak tyto daně, zejména druhá ze jmenovaných, podléhají značné daňové konkurenci, která přirozeně v jednotném trhu ještě posiluje. Postkomunistické státy byly po svém vstupu do EU občas nařčeny ze škodlivé daňové konkurence pomocí nadměrného snižování daní a zavádění neodůvodněných preferenčních režimů pro investory.

Cílem článku je analyzovat a zhodnotit daňovou politiku 10 postkomunistických zemí EU v období jejich prvních 5 let ve společenství (Bulharsko a Rumunsko, které vstoupily později, nejsou členy po celé období analýzy) pomocí vývoje jejich daňových výnosů. Daty k analýze jsou údaje Evropské komise (European Commission, 2010) za roky 2003 až 2008. Období bylo vybráno s ohledem na to, že rok 2003 je posledním celým rokem před vstupem 10 zemí do EU a rok 2008 je posledním, za nějž jsou data v době psaní článku k dispozici. Předmětem analýzy jsou celková daňová kvóta a její struktura podle klasifikace v citované publikaci, tj. daně přímé a nepřímé, DPH, spotřební daně, environmentální daně, osobní důchodové daně a daně korporací.

1. Faktory ovlivňující výnosy daní resp. jejich podíl na HDP

Ačkoliv se zaměřujeme na státy, které mají mnohé společného, zejména komunistickou minulost a vstup do Evropské unie v roce 2004 resp. 2007, je tu mnoho dalších faktorů, které mohou ovlivňovat daňovou kvótu a její strukturu a vývoj. Faktory, které obecně ovlivňují tyto ukazatele, můžeme rozdělit do několika skupin. Jde o faktory ekonomické, politické, kulturně-historické, administrativně-institucionální, faktor technického pokroku a globalizace (Kubátová, 2010, s. 150).

Faktor globalizace se přitom v daňových systémech projevuje stále intenzivněji. Dnes už žádná vláda nemůže udržovat a budovat svůj systém daní bez ohledu na mezinárodní podmínky. Reformy daňových systémů již neprobíhají jako individuální akty vlád zemí, ale jako vlny, které se při větší či menší míře vzájemné koordinace přelévají ze země do země. Například i v České republice bylo množství novel zákonů přijatých v posledních letech spíše odrazem mezinárodního tlaku než vnitřní potřeby. Do této kategorie úprav daní patří též přizpůsobování legislativě EU.

Clausing (2007) shrnuje a hodnotí literaturu zabývající se faktory, které určují výnosy korporátní daně; z přehledu je zřejmé, že faktorů, které se projeví v empirických studiích jako statisticky významné, je velké množství.

Z dalších provedených empirických výzkumů je skutečně zřejmé, že na výnosy daní má vliv velmi mnoho faktorů a změna pouze několika z nich se projeví pouze marginálně. Například Weberová (2011) se zabývala mnohonásobnou regresní analýzou vlivu různých faktorů na výnosy osobní důchodové daně. Zjistila, že výnosy osobní důchodové daně jsou fixně dány; z téměř 90 % je závisle proměnná vysvětlena v modelu konstantou a teprve zbývajících 10 % variability závisle proměnné se dá vysvětlit různými faktory, které se v čase či prostoru mění. Tomu budou odpovídat v následující analýze průběhy křivek v grafech – meziroční změny v podílu různých daní na HDP jsou minimální.

Naproti tomu při analýze vlivu různých faktorů na kvótu daní korporací se ukázalo, že je zde velmi mnoho ekonomických, sociálních, politických a dalších faktorů a že se výnosy více s těmito faktory mění (Říhová, 2008).

Z výše uvedených důvodů nelze čekat, že by se podíl celkových daní a jednotlivých daní na HDP u postkomunistických zemí, členů Evropské unie, vyvíjel v období 2003 – 2008 zcela stejně. Určité větší či menší rozdíly zde budou a následná analýza může odhalit příčiny rozdílů v daňové politice u těchto zemí.

2. Vývoj daňové kvóty ve zkoumaných zemích v období 2003 – 2008

V období 2004 – 2007 mají postkomunistické země EU rostoucí trend daňové kvóty, zatímco kvóta Slovenska a České republiky s výkyvy spíše klesá (viz graf 1). Rok vstupu do EU znamenal pro ČR implementaci harmonizovaných nepřímých daní, což se projevilo rázným nárůstem kvóty daní. U ostatních členských zemí k tomuto růstu nedošlo. Kvóta jim v průměru klesla, ačkoliv trend není stejný u všech zemí, takže kvóta v roce 2004 rostla nepatrně také Bulharsku, Lotyšsku a Slovinsku. Na Slovensku se zase rok vstupu do EU kryl s rokem výrazné daňové reformy, která snížila daně. Česká daňová kvóta je cca o 3 procentní body vyšší než průměr ostatních porovnávaných zemí, což je

vlivem především vysokých příspěvků na sociální zabezpečení. Slovensko má naopak v roce 2008 kvótu již o 4 procentní body nižší, než je průměr 10 postkomunistických zemí EU a klesající či stagnující trend kvóty zachovává po všechny zkoumané roky, ačkoliv i u něj se v roce 2005 projevuje alespoň stagnace kvóty způsobená přizpůsobením harmonizaci EU.

Graf 1 tak ukazuje na rozdílnost daňové politiky SR a ČR v období vstupu do EU a 4 roky po něm. Zda-li úspěšná daňová konkurence povede k růstu výnosů zejména u korporativních a nepřímých daní na Slovensku, nemůžeme zatím prosoudit pro omezenou délku časových řad. Daňová politika České republiky by však měla předvídat možné negativní důsledky na vlastní daňové výnosy, neboť konkurence ze strany Slovenska se České republiky týká bezprostředně.

Graf 1: Daňová kvóta postkomunistických členských zemí EU

Pramen dat: European Commission (2010)

Pozn.: nevážený aritmetický průměr 10 postkomunistických členských zemí EU

Rok 2008 je rokem začínající finanční a hospodářské krize, která se již v tomto roce projevila ve veřejných rozpočtech nejen absolutním poklesem daňových výnosů, ale také poklesem jejich podílu na HDP (graf 1). Pokles hospodářské aktivity a s tím spojený pokles daní a pojistného a současně intenzivnější využívání stávajících úlev či ad hoc implementovaných daňových protikrizových úlev se projevil v poklesu daňové kvóty v průměru o půl procentního bodu oproti roku 2007, v ČR byl pokles ve výši 0,9 procentního bodu. Kvóta rostla pouze v Litvě a Maďarsku, jinde poklesla, nejvíce v Rumunsku (o jeden procentní bod). O „nevyzpytatelnosti“ nastavení daní a jejich vývoje hovoří například i ta skutečnost, že zatímco Maďarsko má daňovou kvótu ze srovnávaných zemí nejvyšší, Litva ji má 4. nejnižší. Litva provádí v období 2006 až 2009 reformu veřejných financí s cílem dosažení jejich udržitelnosti. Maďarsko má jednu z nejvyšších kvót daní v celé EU (40,4 %, což je 8. místo v EU), a to hlavně díky místním obchodním daním a příspěvkům na sociální zabezpečení. V obou zemích jsou projevy finanční a hospodářské krize velmi hluboké.

O vývoji celkové daňové kvóty postkomunistických členských zemí EU pozorovaném z graf 1 lze říci, že je ovlivněn daňovým klimatem EU, neboť postkomunistické státy, ocitnuvši se v unii s nejvyšší kvótou na světě také zvyšují pozvolna daňovou kvótu. Krize tento vývoj modifikuje a teprve delší časové řady nám ukáží, zda jde o trend trvalý nebo zda se daňové systémy Evropské unie začnou ubírat jiným směrem.

3. Vývoj výnosů nepřímých a přímých daní v postkomunistických zemích EU

Jak již bylo uvedeno, DPH, spotřební daně a ekologické daně jsou v EU harmonizovány. Členské země musí na určené předměty daně (obraty firem u DPH, minerální oleje, alkoholické nápoje, tabákové výroby, uhlí a elektrickou energii u spotřebních a ekologických daní) uplatňovat minimální předepsané sazby. Tento systém tlačí na výnosy daní, velmi znatelně jsme to viděli v období před vstupem do EU u České republiky, kde tyto daně citelně rostly. Dá se tudíž očekávat, že v období těsně před vstupem do EU a i během prvních let členství poroste kvóta nepřímých daní.

Přímé daně harmonizovány nejsou, ale naopak na ně působí daňová konkurence, která vede země ke snižování zátěže subjektů, zejména korporací ve snaze přilákat kapitál pod svou legislativu. Zde bychom měli očekávat krátkodobě spíše pokles výnosů (dlouhodobě ale daňová konkurenceschopnost výnosy daní zvyšuje).

Vývoj kvóty nepřímých daní vidíme v grafu 2. Kvóta nepřímých daní v postkomunistických zemích EU skutečně průměrně v letech 2004 a 2005 mírně rostla, poté se stabilizovala a klesá až v roce krize, tj. v roce 2008. Vývoj je v ČR a SR obdobný (viz graf 2). Takovýto průběh – růst kvóty nepřímých daní v letech 2004 a 2005 není zaznamenán u všech zkoumaných zemí a vyskytují se odchylky od takového trendu (zejména u Slovinska a Rumunska podíl nepřímých daní po vstupu do EU nastoluje klesající trend). Avšak pokles, nejvýše stagnace podílu nepřímých daní na HDP v roce 2008 se vyskytuje u všech těchto zemí. Daně nepřímé jsou ale obvykle považovány na rozdíl od přímých (kapitálových) za nepružné vzhledem k HDP, takže nad tímto neočekávaným vývojem podílu daní nepřímých na HDP se pozastavuje i European Commission (2010, s. 19). Přitom sazby se u zkoumaných států nezměnily (kromě ČR, kde snížená sazba v roce 2008 vzrostla). Z literatury jsou však známy teorie, které považují nepřímé daně za potenciálně dobrý automatický makroekonomický stabilizátor. Např. James a Nobes (2006/2007, s. 122) píší (přeloženo autorem tohoto článku): „Například růst DPH má přímý efekt na výdaje v ekonomice. Pro stabilizační účely je také užitečné, když nepřímé daně s vyššími sazbami jsou uloženy na statky, u nichž poptávka během cyklu značně fluktuuje“. Na rozdíl od důchodové daně, která upravuje agregátní poptávku sice také automaticky, ale nepřímě přes nákupy obyvatel (lidé si musí snížení svého důchodu uvědomit), nepřímá daň omezuje nákupy přímo cenami. James a Nobes (2006) v této souvislosti také připomínají Friedmanovu hypotézu permanentního důchodu z roku 1957, podle které lidé neutrácejí podle svého okamžitého důchodu, ale nakupují v čase víceméně rovnoměrně podle svého celoživotního důchodu. Potom je ale DPH lepším stabilizátorem než osobní důchodová daň.

Co se týká elasticit a sazeb u DPH daní, tak snížená sazba daně se uplatňuje častěji na zboží a služby nutné potřeby, zatímco základní sazba postihuje spíše zbytné statky, které mají vyšší elasticitu s ohledem na hospodářský cyklus. Takže i to může být důvodem pro pokles podílu DPH na HDP v průměru u postkomunistických zemí EU (viz graf 4).

V Česku a na Slovensku je v roce 2008 vývoj u výnosů spotřebních daní a cel podobný jako v průměru ostatních zkoumaných zemí (viz graf 5), avšak u DPH je opačný, neboť jejich podíl na HDP v tomto roce roste (viz graf 4). Zde však zasahuje daňová reforma ČR, která zvýšila sníženou sazbu daně. Na Slovensku není růst dán změnou sazeb, ale jinými faktory.

Podle statistiky EU (European Commission, 2010, s. 93) klesly v zemích EU v průměru i tzv. implicitní sazby daní ze spotřeby. Implicitní sazba daně ze spotřeby je ekonomický ukazatel, který vztahuje celkový výnos daně k jeho ekonomické základně, v tomto případě k celkové spotřebě v ekonomice. Je to ukazatel skutečného daňového břemene spotřeby v daném státě. Jestliže se snížilo zatížení spotřeby při nezměněných sazbách, je pravděpodobné, že se změnila struktura spotřeby směrem k předmětům nutné potřeby zatíženým sníženou sazbou. Obyvatelstvo pravděpodobně omezilo či odložilo ne nezbytné nákupy.

Přesně proti pohybu kvóty nepřímých daní v letech 2004 – 2008 jde pohyb kvóty daní přímých – viz graf 3. To by se dalo vysvětlit za prvé jako výsledek daňové politiky členských zemí, která se snaží udržovat daňovou kvótu i při prováděných reformách a nahrazuje jedny daně druhými (nepřímé daně musí zvyšovat kvůli povinnosti harmonizace, přímými se to kompenzovat), za druhé jako reakci přímých daní na daňovou konkurenci v jednotném tržním prostoru (snížování přímých daní těsně po vstupu do EU za účelem přilákání kapitálu). Jak ale upozorňuje Bailey (2004, s. 223): „Rovnováha mezi nimi (tj. přímými a nepřímými daněmi – pozn. autora) se normálně mění v čase, tzn., pokud vláda neučiní jisté akce k dosažení kýžené rovnováhy.“ Mění se rovnováha je podle Baileyho následkem fiskálních tlaků (např. znehodnocováním nepřímých daní vlivem inflace, inflačním zvyšováním výnosů přímých daní, apod.) a růstu reálných příjmů (z nich se při progresivní dani důchodové vybere více).

Trend podílu přímých daní na HDP ale není u zkoumaných zemí zdaleka jednotný, výnosy těchto daní mají zcela rozdílné průběhy, takže průměrný vývoj v grafu 3 nelze zobecňovat. Platí to rovněž o České a Slovenské republice.

Graf 2: Podíl nepřímých daní na HDP u postkomunistických zemí EU

Pramen dat: European Commission (2010)

Pozn.: nevážený aritmetický průměr 10 postkomunistických členských zemí EU

Graf 3: Podíl přímých daní na HDP u postkomunistických zemí EU

Pramen dat: European Commission (2010)

Pozn.: nevážený aritmetický průměr 10 postkomunistických členských zemí EU

4. Vývoj výnosů jednotlivých daní v postkomunistických zemích EU

V této části článku se zaměříme na jednotlivé daně v rámci nepřímých a přímých daní, a to na daň z přidané hodnoty, spotřební daně a cla, ekologické daně, daň osobní důchodovou a daň ze zisků korporací. Politika i výnosy a jejich vývoj se u různých daní liší, zatímco osobní důchodová daň podléhá daňové konkurenci minimálně, daň právnických osob je v současnosti, zdá se, určována převážně konkurencí mezi státy. Přitom jsou obě přímé daně plně v kompetenci členských zemí, naproti tomu nepřímé daně jsou v Evropské unii harmonizovány a národní politika má jen malý prostor k jejich ovládnutí.

Z těchto i dalších důvodů mají časové řady podílu zkoumaných daní na HDP rozdílný průběh. Častá je závislost vývoje jedné daně na druhé, kdy vlády v rámci svých daňových opatření či reforem záměrně přenášejí výnos jedné daně na jinou.

Z nepřímých daní tvoří průměrně zhruba polovinu daň z přidané hodnoty – viz graf 4. DPH je tradičně stabilním zdrojem veřejných příjmů a v zvláště v posledních desetiletích na ni daňová politika cíleně přesouvá rostoucí část daňového břemene. Zejména u zemí celkově chudších a s nižší platební morálkou, což v rámci Evropské unie jsou právě nově přijaté postkomunistické státy, lze pomocí této výnosné daně nahradit menší výnosnost daní přímých.

Graf 4: Podíl daně z přidané hodnoty na HDP u postkomunistických zemí EU

Pramen dat: European Commission (2010)

Pozn.: nevážený aritmetický průměr 10 postkomunistických členských zemí EU

Podíl daně z přidané hodnoty na HDP v průměru v počátku členství postkomunistických zemí mírně rostl až do roku 2008, kdy v důsledku krize výnosy daně znatelně poklesly. Přitom nebyl průběh stejný u všech zemí. Ačkoliv většinou zejména v roce 2005 nastává u nových členských zemí růst podílu daně z přidané hodnoty na HDP a jako tendence se tento průběh drží i v letech 2006 a 2007, je zde Česko, Maďarsko a Slovensko, kde po počátečním růstu kvóty DPH kvóta v letech 2006 a 2007 opět klesá a Slovensko, které má výnosy této daně stabilní v poměru k HDP.

Na Slovensku v roce 2004 byla zrušena snížená sazba daně, což se znatelně projevilo v růstu výnosů v tomto roce. V České republice se reformou v roce 2004 řada výrobků a služeb posunula ze zatřídění ve snížené sazbě do sazby základní. Jednalo se o telefonní služby a internet, služby právníků, daňových a účetních poradců, pronájem nemovitostí, automobilů či služby realitních kanceláří. Došlo rovněž ke snížení limitu pro povinnou registraci plátců. To vše vedlo k posílení výnosů daně i přes snížení základní sazby ze 22 na 19 % ve stejné době.

Co se týká spotřebních daní včetně cel, na Slovensku i v Česku jejich podíl na HDP v období vstupu do EU a rok po něm relativně prudce roste – viz graf 5, a to opět vlivem novel o spotřebních daních, která reagovala na harmonizaci v EU. V Česku je růst podílů těchto daní patrný dokonce až do roku 2007. Rostly sazby především z lihu, tabákových výrobků a minerálních olejů, dále byla uzákoněna opatření proti daňovým únikům, tj. zákaz prodeje tabákových výrobků a lihovin na tržištích a povinné značení alkoholických nápojů kontrolními páskami.

V ostatních postkomunistických zemích, které rovněž vstupovaly v té době do EU, se naproti tomu podíl spotřebních daní na HDP průměrně zvýšil pouze v roce 2004, ale v letech 2005 a 2006 klesal. Z těchto zemí pouze u Bulharska je trend podílu spotřebních daní na HDP v letech 2004 – 2007 rostoucí.

Graf 5: Podíl spotřebních daní a cel na HDP u postkomunistických zemí EU

Pramen dat: European Commission (2010)

Pozn.: nevážený aritmetický průměr 10 postkomunistických členských zemí EU

V roce 2003 byla v Evropské unii rozšířena harmonizace daní z minerálních olejů o harmonizaci daní z uhlí, zemního plynu a elektrické energie. Tyto environmentální daně jsou povinně ukládány ve všech členských zemích, podíl těchto daní činí v zemích EU v průměru přibližně 2,5 %. Přitom není významný rozdíl mezi původními a novými členy. U nových členských zemí byl v roce 2008 podíl environmentálních daní ve výši od 1,7 do 3,5 % (European Commission, 2010). Graf 6 ukazuje vývoj kvóty těchto daní v 10 postkomunistických zemích EU (nevážený průměr) s tím, že v Česku se v jednotlivých letech odlišuje nejvýše o 0,1 procentního bodu od těchto uvedených dat, na Slovensku je rozdíl oproti ostatním zemím větší. Slovensko má výběr environmentálních daní nízký a i jeho pokles v uvedeném období je prudší. Data v grafu 6 nejsou z hlediska politiky ekologicky udržitelného růstu v Evropské unii příliš povzbudivá. Podíl environmentálních daní na HDP je nepatrný a ještě klesá. Konkurence mezi státy zřejmě vítězí nad společnou environmentální politikou a státy se snaží udržovat environmentální daně co nejbližší k harmonizovanému minimu.

Graf 6: Podíl environmentálních daní na HDP u postkomunistických zemí EU

Pramen dat: European Commission (2010)

Pozn.: nevážený aritmetický průměr 10 postkomunistických členských zemí EU

Kvóta osobních důchodových daní (u nás daň z příjmů fyzických osob) vykazuje u postkomunistických zemí EU rozdílné trendy. Trend těchto výnosů může záviset na vývoji HDP, neboť se jedná obecně o pružnou daň, současně však existují výjimky z tohoto pravidla, neboť podíl výnosů na HDP může i přes hospodářský pokles růst a naopak, například v důsledku daňové reformy. Kromě toho hospodářský cyklus nemusí být ve všech zemích synchronizován, takže současně se různé země nacházejí v různých fázích cyklu.

Průměrná kvóta osobní důchodové daně v postkomunistických zemích EU od roku 2005 mírně vzrostla (viz graf 7), zatímco v České republice i na Slovensku je trend klesající (zde opět především v důsledku reformy z roku 2004 a zavedení rovné daně).

Vidíme rozevírání nůžek mezi ukazatelem kvóty osobní důchodové daně v ČR a v průměru v ostatních postkomunistických členských zemích Evropské unie. Technicky jde o důsledek zavedení rovné daně v ČR, z hlediska daňové politiky jde o snahu po zvýšení investičních a pracovních stimulů díky nižšímu zdanění bohatších poplatníků. Ze zkoumaných zemí ale žádná nevykazuje podobně klesající trend výnosů osobní důchodové daně, pouze Bulharsko a Slovensko má trend s určitými výkyvy celkově mírně klesající. Uvedený netypický vývoj osobní důchodové daně v Česku možná přinese dlouhodobé plody ekonomického růstu nebo k nim alespoň přispěje díky vlivu na domácí subjekty, každopádně však z hlediska daňové konkurenceschopnosti je u tohoto typu daně zbytečný, neboť základ osobní důchodové daně je relativně imobilní. Zajímavé je proto srovnání s daní korporací – viz graf 8.

Graf 7: Podíl osobních důchodových daní na HDP u postkomunistických zemích EU

Pramen dat: European Commission (2010)

Pozn.: nevážený aritmetický průměr 10 postkomunistických členských zemí EU

Graf 8: Podíl daní korporací na HDP u postkomunistických zemích EU

Pramen dat: European Commission (2010)

Pozn.: nevážený aritmetický průměr 10 postkomunistických členských zemí EU

Graf 8 ale ukazuje, že u daně korporací není Česko úspěšným daňovým konkurentem ostatních zemí, neboť podíl této daně na HDP se zvyšuje znatelně méně než u ostatních postkomunistických zemí EU. Ty totiž, kromě Rumunska a Estonska mají rostoucí podíl daně korporací na HDP; výsledkem je růst průměrné kvóty daně korporací v období 2004 – 2008 (včetně).

Závěr

V roce 2004 vstoupilo do Evropské unie 8 postkomunistických zemí, včetně Slovenské a České republiky a v roce 2007 se k nim přidaly další dvě, Bulharsko a Rumunsko. Daňové systémy těchto zemí se již k datu vstupu musely přizpůsobit evropskému právu, a to zejména v oblasti nepřímých daní, které jsou v Evropské unii harmonizovány. Současně s tím, jak se nové členské země ocitly v oblasti jednotného trhu, zesílily tendence k daňové konkurenci. Tyto a množství dalších faktorů mělo vliv na vývoj daňové kvóty a daňového mixu jmenovaných zemí.

V období 2004 – 2007 se u postkomunistických zemí projevila tendence růstu daňové kvóty, což je možné mj. přičíst vstupu do EU (harmonizace nepřímých daní). V roce 2008 vlivem krize kvóta klesá.

V období let 2004 – 2007 mírně vzrostla průměrná kvóta nepřímých daní, průběh u přímých daní je opačný.

Průměrná kvóta osobní důchodové daně v postkomunistických zemích EU od roku 2005 mírně vzrostla. Dále, kromě Rumunska a Estonska mají zkoumané země rostoucí podíl daně korporací na HDP v období 2003 – 2008 (včetně).

Slovensko má kvótu daní od roku 2004 nižší než průměr ostatních zkoumaných zemí a rozdíl se zvětšuje. Také podíl všech jednotlivých daní, tj. DPH, spotřebních a cel, environmentálních, osobních a korporativních na HDP je nižší, než je tomu u průměru postkomunistických zemí EU (u DPH je nižší od roku 2006). Slovensku velkou změnu ve výnosech daní přinesla radikální reforma z roku 2004.

Naproti tomu česká daňová kvóta je cca o 3 procentní body vyšší, než je průměr ostatních porovnávaných zemí, což odpovídá relativně vyšší ekonomické úrovni, a v daném období kvóta nerostla. Vývoj podílu daní na HDP je obdobný jako u ostatních postkomunistických členských států Evropské unie u nepřímých, environmentálních a korporativních. Daně přímé, spotřební a osobní důchodové se v Česku vyvíjely z hlediska podílu na HDP jinak než průměr těchto zemí.

Celkově je možné říci, že ačkoliv 10 postkomunistických zemí vstoupilo do Evropské unie ve stejném období (2004 resp. 2007) a ačkoliv se v obecné rovině tyto státy potýkají se obdobnými problémy v ekonomické a daňové politice, jejich reakce na vnitřní i vnější vlivy jsou v oblasti daňových výnosů a jejich mixu velmi často rozdílné. Je to dáno jak jejich historicko-kulturními tradicemi, tak aktuálními specifiky.

Literatura

- Bailey, Stephen, J. (2004) *Veřejný sektor. Teorie, politika a praxe*. 1. vyd. Praha, Eurolex Bohemia. ISBN 80-86432-61-0. 449 s.
- Clausing, Kimberly, A. (2007) *Corporate Tax Revenues in OECD Countries*. International Tax and Public Finance 14 (2), pp. 115 – 134. ISSN 0927-5940

- European Commission, Eurostat, Directorate-General for Taxation and Custom Union (2010). Taxation Trends in the European Union. 436 pp. ISBN 978-92-79-15801-8. Dostupné online z: http://ec.europa.eu/taxation_customs/taxation/gen_info/economic_analysis/tax_structures/index_en.htm. Aktualizováno: 12/11/2010
- James, Simon, Nobes, Christopher (2006). The Economics of Taxation: principles, policy and practice. 7. edition. Harlow. Prentice Hall : Financial Times. ISBN 978-0-273-64630-3, 321 s.
- Kubátová, Květa. (2010) Daňová teorie a politika. 5. aktualizované vydání. Wolters Kluwer, Praha, ISBN 978-80-7357-574-8.
- Říhová, Lucie. (2008) *Významné determinanty daňových výnosů osobní důchodové daně*. Doktorská dizertační práce. Vysoká škola ekonomická v Praze, Fakulta financí a účetnictví, 126 s.
- Weberová, Jana. (2011) *Významné determinanty daňových výnosů osobní důchodové daně*. Doktorská dizertační práce. Vysoká škola ekonomická v Praze, Fakulta financí a účetnictví, 173 s.

Prof. Ing. Květa Kubátová, CSc.

Paneurópska vysoká škola
Tomášikova 20, 821 02 Bratislava
k.kubatova@seznam.cz